

Historiebrev

No.3/2025 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Juni 2025

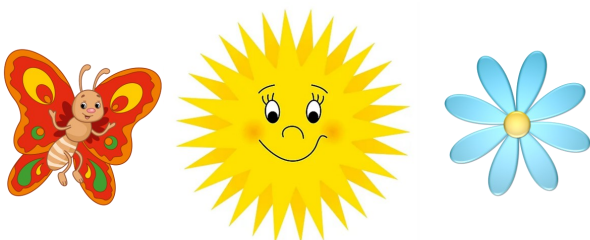
Redaksjonens kommentar

- Sommerens Historiebrev byr på en presentasjon av varamedlemmene i styret i EGT historielag. Vi i redaksjonen synes det er nyttig å gi et ansikt til de som styrer og steller i historielaget. I HB/2 presenterte vi styremedlemmene.
- Grønlands underjordiske T-banestasjon er et eksempel på den nære historie som ofte blir glemt.
- Spanskesyken herjet i Kristiania, Norge og resten av verden.
- Pelle-gruppa var en av de mest aktive—og også mest effektive—motstandsgruppene under krigen. Les om deres aksjoner i vårt område på slutten av krigen.
- Industrihistorie skriver Tor Kubberud om. Denne gangen om trafo-stasjonen på Tøyen.
- Vi presenterer EGTs store prosjekt «Da klokka klang».
- Karins tips omhandler denne gangen bøkene «Kjempesmell og blå dager» og «Trollbyen» av Karsten Alnæs.

Hva skjer i historielaget framover?

Aktivitetene i historielaget for høsten 2025 planlegges i disse dager. Se på Facebook og våre web-sider!

Vi er stolte av å presentere historielagets kanskje største prosjekt; «Da klokka klang». Skolehistorien gjennom 300 år i historielagets område. Kjell Veivåg har stått for skriveing, med assistanse fra medlemmer i historielaget. Se side 10 for nærmere omtale.

Vi ønsker alle en god sommer!

"DA KLOKKA KLANG"

Skolehistorien gjennom
300 år i historielagets område

Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

Presentasjon av styret i historielaget for 2025

Varamedlem—Arne Danielsen

Født 1955. Vokste opp i Motzfeldts gate 14, der mor og far drev radiobutikken «Timco». Gikk på Tøyen skole (1962-68) og Hersleb (1968-71). Arbeidet i Oslo Sporveier fra 1974 til 1998, først som trikkekonduktør og trikkefører, siden som bedriftsbladredaktør. Siden selvstendig skribent og fotograf. Gitt ut i alt 14 bøker, blant annet Tøyen skoles jubileumsbok fra 2007 og oppvekstromanen «Åttenderaden». Lykkelig gift med barnebarnet til Tøyen-lærer Jacob Wilson.

Varamedlem—Frank Aage Fjellbekk

Født 1959. Jeg heter Frank Aage Fjellbekk og er 66 år, pensjonist og bor i Urtegata. Jeg er skilt, har 2 døtre og 5 barnebarn. Jeg er fra Fredrikstad, men har nå bodd i Oslo siden 1980 og stortrives her i byen. Jeg har også bodd 2 år i Trondhjem i forbindelse med studier. Jeg har utdannelse i teologiske fag og (profan)historie. Jeg har i 30 år jobbet i Den norske kirke med diverse lederjobber hos Kirkevergen i Oslo / Kirkelig fellesråd. Jeg har alltid vært aktiv med verv i organisasjonslivet / frivillig aktivitet: korsang, Rotary, menighetsrådet i Gamlebyen og Grønland menighet, Historielaget Grefsen, Kjelsås og Nydalen, Oslobarnehagens foreldreforening, Landslaget foreldre for barnehager og mye mer.

Varamedlem—Jørn-Kr. Jørgensen

Født 1954. Jørn-Kr. Jørgensen, født og oppvokst i Oslo. Gikk på Tøyen og Hersleb skole. Etter folkehøgskole i Bergen, reiste han til Brooklyn for å arbeide i en norsk-amerikansk avis. Reiste deretter til Sri Lanka sør for India og fikk sin journalistiske ilddåp i den gryende krigen mellom singalesere og tamiler (1972). Gikk inn i politiet i Oslo i 1982 som seniorrådgiver innen informasjons- og samfunnskontakt. Har skrevet og redigert over 50 bøker og holder nå på med en bok om 25 drap i Norge. Boken kommer høsten 2026. Han bor på Løren og er far til tvillinger. Ex katteeier.

Varamedlem—Anders Volan

Født i 1947 i Stod kommune (som ble en del av Steinkjer i 1964). Barne- og framhaldsskole: Stod sentralskole. Artium: Steinkjer landsgymnas 1967. Flyttet til Trondheim for studier i 1967. Etter flere år med sommerjobb ved med Ringve Musikkmuseum fikk jeg tilbud om fast stilling. Arbeidet ved museet i nesten 20 år. Etter dette hadde jeg diverse oppdrag - bl.a. som sekretær ved Luftfartsverkets anleggskontor for ny terminal med tilhørende parkeringshus på Værnes. Var også midlertidig ansatt ved Vitenskapsmuseet i Trondheim i et par perioder. Yrkeskarrieren ble avsluttet med drøyt 15 år som bussjåfør (Klæburuten AS ble senere kjøpt opp av Nettbuss). Jeg var i perioder tillitsvalgt og verneombud. Pensjonist fra 2015. Min kone og jeg flyttet til Oslo (Grønlandsleiret) sommeren 2015, først og fremst fordi begge våre døtre bor her, og ikke regner med å flytte herfra. Jeg har vært musikkinteressert stort sett hele livet, og begynte å spille fiolin i 9-årsalderen.

Da Oslo gikk under jorden

T-banestasjonen på Grønland

Av: Terje Knudsen

Et Historiebrev skal ikke bare inneholde den fjerne fortiden, men også den nære. Den nære historien er også historie. Ofte glemt – ja, problemer med korttidsminne gjelder også her.

22. mai 1966 kunne endelig snorene klippes for Oslos første T-banestrekning. En rekke nye stasjoner skulle tas i bruk. På Grønland hadde man tenkt nytt, og anlagt en underjordisk handlegate. I dag er Grønland stasjon på Byantikvarens gule liste.

Jeg husker selv at jeg syntes T-banestasjonen på Grønland var noe nytt og eksotisk i Oslo. Jeg var i tenårene da stasjonen åpnet og særlig plate-sjappa var attraktiv for meg – og mange andre unge. Senere i livet har jeg sett slike løsninger både i London og Paris.

T-banesenteret

Grønland stasjon ble bygd etter inspirasjon fra Tunnelbanan i Stockholm,

hvor de hadde tenkt veien til og fra jobb inn i en større helhet. Stasjonen skulle være noe mer enn bare inngang til et transportmiddel, det skulle fylle alle behovene til de reisende. På vei hjem fra arbeid skulle man både kunne gå til frisøren og handle blomster, klær, dagligvarer og bakervarer.

For at tunnelen skulle komme seg under Akerselva måtte stasjonen ligge dypt. Derfor tegna arkitektene Engh og Qvam, en stasjon i to etasjer. Øverst ligger handlegata. En etasje lenger ned ligger selve T-banestasjonen. Butikkfasadene er trukket fram som noe helt spesielt. Det er lett å se seg blind på noe man passerer ofte, men de skiller seg fortsatt ut i

dag. Istedenfor å ligge på rekke og rad er de forskjøvet i forhold til hverandre, sånn at man kan se inn i butikken uten å stanse og uten å snu seg.

Avisene skrev begeistra og forventningsfullt om den nye handlegata:

“Et moderne butikkssentrum vil stå ferdig i Grønland stasjon (...) det har vært en vanskelig oppgave å fordele lokalene, for det var i alt ca. 200 firmaer som var interessert i å leie lokaler”

Avisoppslaga forteller oss også om hvor mye som har skjedd siden 60-tallet. Rampa som gjør at barnevogner og rullestoler kan komme til perrongen ble ansett som noe nytt og spesielt. At det var stellerom for babyer på damedoen skapte overskrifter. Det underjordiske tilbudet var rikholdig. Klesbutikk, isbar, kafeteria, vask og renseri, blomsterbutikk, matsenter og bakeri. Kreditkassen fristet med «Tunnelbanken» og tilbød ekstra lang åpningstid.

Grønland T-banestasjon. Juli 1982 (Foto: Ukjent fotograf, Arbeiderbladet/Arbark/Arbeiderbevegelsens arkiv og bib)

Men trolig var det den populære platebutikken som gjorde gaten mest kjent. Den solgte både vinyl og konsertbilletter i mengder og regnes også som forløperen til Platekompaniet.

– Hit kom alle slags folk, musikkinteresserte, ungdom og byens DJs som handlet til utestedene, mimrer Kjell Petter As-

kersrud. Han jobbet der fra 1980 til -84 og husker godt at det var flere enn T-banepassasjerer og kunder som trakk ned i dypet.

– Om vinteren kom mange ned for å varme seg. Flere tigget penger til øl eller mat. Den gangen var alle norske.

Ølstafett

Men selv om det var mye godt å si om de «lyse og vennlige butikker med den mest moderne innredning» - var det mest spesielle at handlegata skulle være åpen helt til klokka 22.30. Butikkene hadde fått unntak fra lukketidsbestemmelsene. Konseptet var at man skulle kunne handle det man trengte på vei hjem fra arbeid, og det krevde kvelds åpne butikker.

Jens Evensen-butikken

ble byens første langtidsåpne dagligvarebutikk. Siden kvelds åpne butikker fortsatt ikke var vanlig hadde man ikke særordninger for å hindre ølsalg om kvelden. Flere bekymra seg for at det skulle komme mange til Grønland for å kjøpe øl. Etter et halvt års tid kom et krav om at man etter klokka 17 måtte handle varer (ikke sigaretter) for minst like mye som man brukte på øl. Om det faktisk reduserte etterspørselen får stå åpent. I ettertid lyder det mest som en snedig måte å garantere mersalg.

På gul liste

Som et tidlig eksempel på en “handelsarkade” har Grønland stasjon fått plass på Byantikvarens gule liste. Der er den omtalt som “en verdifull og særegen del av byens tunnelbanesystem” og et sted med “høy opplevelsesverdi”.

En del ting ble endra da stasjonen ble pussa opp på starten av 90-tallet. Det finnes ikke lenger vinduer der man kan følge med på toga som kommer og går. Både mosaikkflisene på søylene og rulletrappa ned til perrongen er borte. Men selve handlegata har forandra seg ganske lite fra den åpna i 1966.

I 2015 ble Norges eneste underjordiske kjøpesenter også klassifisert som et «viktig og unikt» kulturminne. Tidligere byantikvar Janne Wilberg mente det var vel verdt å ta vare på.

– Det er viktig at kulturminner knyttes til alle deler av

befolkningen, sa hun. Og minner om at ikke bare stavkirker og vikingskip har verdi. Da Byantikvaren gikk gjennom hele Oslos bygningsmasse, ble handlegaten plassert på listen over «fredningsverdige kulturminner».

Det vil si at antikvaren vil frede det hvis det dukker opp «uakseptable planer».

Det litt slitne kjøpesenteret er et unikt kulturminne.

T-banestasjonen på Grønland skal bygges om og rustes opp. – Det blir generelt vedlikehold og modernisering og bedre univer-

sell tilrettelegging, sier eiendomsdirektør Magnus Hellerud Rongved i Sporveien. Han er ikke skremt av statusen som kulturminne. – Stålrammene og glasset i lokalene har antikvarisk verdi. Dem må vi være tro mot og la stå som de er, sier han. Men han minner

Utsikt over Grønland mens T-banestasjonen var under bygging. (Truls Teigen, Oslo museum)

Dagens T-banestasjon. Foto: Karin Arnesen.

om at større lokaler, som Jens Evensen, har vært omgjort til mindre. Og at det er handlingsrom også for eiendommer på «gul liste».

– Så må vi se på hva vi bør ha over og under bakken. Og vi skal ha respekt for Grønlands identitet med mange små aktører, sier han. Vel vitende om debatten som går om Grønlands «sjel» og gentrifisering. – For oss er det viktig å bevare mangfoldet. Derfor skal vi ikke leie ut til de største aktørene.

Kilder: Marthe Glad Munch-Møller, Dagsavisen 6.mai 2023, Hilde Lundgaard, Aftenposten 25.04. 2025

Spanskesyken— en influensaepidemi herjet lokalt i Kristiania, Norge og resten av verden.

Av: Terje Knudsen

Spanskesyken var en verdensomspennende influensapandemi som rammet Kristiania / Oslo i årene 1918 og 1919, i tre bølger. Sommeren 1918, høsten 1918 og februar og mars 1919. Offisielle tall for antall døde i Kristiania er 806 i 1918 og 312 i 1919, som utgjorde 0,4 % av befolkningen i Kristiania. Dødeligheten for landet var 0,6 %.

Sykdommen rammet særlig unge voksne mellom 20 og 40 år. Dødeligheten for aldersgruppen 30–34 år var tre ganger høyere enn for hele befolkningen. Det er fortsatt ikke klarlagt hvorfor den rammet aldersmessig på denne måten, men at pandemien rammet unge menn mye sterkere enn unge kvinner, forklares blant annet med at flere menn hadde tuberkulose.

Epidemien herjet i hele verden

På verdensbasis var spanskesyken en av de verste pandemiene som er kjent; om lag en tredjedel av verdens befolkning ble smittet, og minst 50 millioner mennesker omkom.

Navnet spanskesyken skyldes at spanske myndigheter i mai 1918 var blant de første til å innrømme at det hadde oppstått en ny og mystisk sykdom som hadde smittet både kongen, statsministeren og 30 prosent av befolkningen. Ettersom Spania var nøytrale og uten pressesensur, hadde de ikke samme insentiver for å holde tilbake sensitiv informasjon som de krigførende landene.

Første smittetilfelle i Norge ble påvist i Kristiania 15. juni 1918, antakelig brakt hit fra Skottland, men den kan ha startet i USA og blitt brakt til Europa med

amerikanske soldater, den kan ha oppstått blant soldater i militærleirer i Europa eller i Kina og brakt til Europa av kinesere som blant annet gravde skyttergraver under første verdenskrig. Litt over en uke senere ble det meldt om tilfeller i Bergen, og det er mest sannsynlig at denne influensaepidemien kom med Bergensbanen.

Spanskesyken herjet i Kristiania

Etter omtrent to uker var den blitt en epidemi i Kris-

En trikkekonduktør avviser folk uten munnbind (Seattle 1918).

tiania. Første uke i juli ble 2615 smittet (sommerbølgen), og leger ble kalt tilbake fra ferie fordi presset på sykehusene var stort og mange leger var syke. Den første bølgen varte i fire uker. Sykdommen smittet ved dråpeoverføring og inkubasjonstiden var omkring to døgn. I september (høstbølgen) steg antallet smittede igjen. Nå ble særlig skolene rammet, og de ble en periode stengt, ikke for å hindre smittespredning, men fordi lærere og elever var syke.

En ny, kraftig bølge slo inn over byen i februar og mars 1919

(vinterbølgen), men ikke så vold-

somt som i 1918. Sunnhetskommisjonen ga ukentlige oversikter over antall smittede, antall behandlede på sykehus og antall døde. Nyere forskning har konkludert med at det trolig var langt flere smittede og døde av sykdommen enn samtiden registrerte, fordi både oversikten over smittede og oversikten over de som utviklet komplikasjoner som følge av sykdommen, var mangelfull.

Offentlige tiltak og debatten om dem

Sunnhetskommisjonen fikk kritikk for passivitet, ifølge Dagbladet en «skandaløs slaphed». Det kom krav om å stenge skoler og lokaler der mange samles, slik det var gjort i andre kommuner, og delvis å nedlegge sporveistrafikken, som i København. Kommisjonen

avviste at slike tiltak ville ha betydning i en storby, der mennesker har så mange nødvendige møtepunkter – og det var ikke realistisk å stenge trikk, tog, verksteder og fabrikker, restauranter og spisesaler. Etter stadsfysikus Gotfred Bentzens syn ville sykdommen uansett gå sin gang.

I oktober 1918 henstilte kommisjonen folk som ble syke om å holde seg hjemme, og til gårdeierne om å vaske portrom, oppganger, korridorer, toaletter og andre fellesrom to ganger hver uke. Samtidig ba Medicinaldirektoratet folk om å unngå sammenkomster av folk fra forskjellige steder og å følge de rådene som gjelder enhver smittsom sykdom, «nemlig renslighet med person, klær, brugsgjenstande, spise og drikke, samt at holde boligen ren og jevnlig lufte den godt ut.»

En nyutdannet lege, Haakon Sæthre, hadde 20. oktober 1918 et avisinnlegg med krav om forbud mot alle større forestillinger og møter, krav om at alle syke måtte holde seg inne og at alle vasket hendene før og etter hvert måltid. Kommisjonen og direktoratet avviste dette og mente disse tiltakene bare ville hale ut varigheten av epidemien.

Kommunen opprettet egen legevakt for spanskesyken ved Krohgstøtten sykehus i Storgata ved Nybrua og et eget hjelpekontor som organiserte hjemmesykepleie. Bystyret bevilget pengestøtte direkte til familier der en forsørger var død i pandemien. Men ellers forholdt de folkevalgte i Kristiania kommune seg passive og overlot epidemi-bekjempelsen til fagetatene.

Spanskesyken herjet verst øst i byen

Svenn-Erik Mamelund har gjort en studie av forskjellene i dødelighet i bydelene Frogner og Grønland (det vi i dag definerer som Grønland/Vaterland) i Kristiania. Det viste seg at dødeligheten var 19-25%

høyere i arbeiderklassen enn i middelklassen og borgerskapet. Mennesker som bodde i en leilighet med 4-6 rom hadde gjennomsnittlig femti prosent lavere dødelighet enn de som bodde i ettromsleiligheter.

Epidemiens konsekvenser

De som hadde vært rammet av spanskesyken kunne oppleve alvorlige senkomplikasjoner i form av f.eks. hjerte- eller nyreproblemer, døvhets, søvnproblemer og konsentrasjonsproblemer.

Edvard Munch og spanskesyken

Edvard Munch (1863–1944) ble antakelig angrepet av spanskesyken i årsskiftet 1918/19. Da han begynte

å komme seg, tegnet og malte han flere selvportretter der han er tydelig merket av sykdommen. Hos Munch var sykdom og død viktige temaer. Det er derfor ikke overraskende at han brukte egne pasienterfaringer fra den store influensaepidemien.

Det ble sagt at svake lunger lå til Munch-slekten. I barndommen skal han ha vært plaget av kronisk astmatisk bronkitt, og hadde flere alvorlige anfall av revmatisk feber. I sin kunst kretset han stadig rundt sykdom og død.

Munch laget minst tre malerier, ett litografi og en rekke skisser med motiv fra rekonvalesensen etter

spanskesyken. «Selvportrett i spanskesyken», er betegnet som ett av hovedverkene i hans kunst. Bruk av mye gult og hvitt og ansiktstrekk som nærmest er utvisket i all blekheten, formidler klart sykdomstegn og utmattelse.

Edvard Munch ble syk ved årsskiftet 1918/19, antakelig smittet av spanskesyken. Da han begynte å bli frisk malte han flere selvportretter av seg selv som syk. Selvportrett i spanskesyken av Edvard Munch, lisens: Falt i det fri.

Kilder: Nils Petter Thuesen: *Da Oslo holdt pusten*, Maria Storhaug-Meyer Øystein Eike, *Byarkivet Oslo*, *Aftwnposten* 03.03.2020 Svenn-Erik Mamelund: *Spanskesyken rammet sosialt skjevt*, *Statistisk sentralbyrå* 2005, Tom Borza: *Spanskesyken i Norge 1918-19 Tidsskriftet*, *Store Medisinske Leksikon: Spanskesyken*, *Oslo Byleksikon*, *Medisin og Kunst: Edvard Munch og spanskesyken*,

Glimt fra krigen i EGT-området. I år er det 80 år siden frigjøringen 1945

Pelle-gruppas aksjoner i vårt område på slutten av krigen.

Av: Terje Knudsen

Vi har tidligere skrevet om aksjoner under krigen med relevans til vårt område. Nyland mek. Verksted

Ragnar Sollie var leder for Pelle-gruppa. Her er han fotografert sommeren 1945.

Foto: Ukjent, hentet fra Barstad (1987): Pelle-gruppa

er også blitt omtalt i Historiebrev 4/2024. Et annet kapittel i Nyland mek. Verksted under krigen var sprengningen av skip både her og på Akers mek. utført av den kommunistisk baserte Pelle-gruppa. Det har blitt diskutert etter krigen at Osvald og Pelle-gruppen ikke

fikk den anerkjennelse de fortjente på grunn av sin kommunistiske tilknytning. Kommer tilbake til det senere i artikkelen.

Pelle-gruppa var sabotasjegruppe som var aktiv på Østlandet fra høsten 1944, og ble ledet av Ragnar Sollie – med dekknavnet Pelle. Sollie hadde vært sabotør i den kommunistiske «Osvald-gruppen», ledet av Asbjørn Sunde, men måtte flykte til Sverige våren 1943. I april 1944 vendte han tilbake til Norge i spissen for en gruppe som ønsket å bli med i Osvald-gruppen, men det viste seg at den var i ferd med å bli demobilisert etter ordre fra NKVD, det russiske Folkekommissariatet for Innenrikssaker.

Derfor startet Sollie sommeren 1944 en ny sabotasjeorganisasjon som ble kalt «Pelle-gruppa». Sollie kontaktet kommunistpartiets leder Peder Furubotn, som utnevnte Sollie til sabotasjeleder i Oslo. Gruppen var organisert rundt en ledelse på 3-4 personer som had-

de kontakt med et varierende antall undergrupper. Gruppa besto av nærmere 100 medlemmer. Elleve medlemmer falt, hvorav ni ble henrettet etter standrett. En av undergruppene ble rullet opp i november 1944. I februar 1945 ble så Sollie arrestert. Han ble stilt for standrett sammen med fire andre medlemmer, og alle ble dømt til døden. Det ble annonsert at henrettelsene var fullbyrdet, men av ukjente grunner skjedde det aldri, og Sollie overlevde krigen. Ni andre personer med tilknytning til gruppa ble henrettet i februar og mars 1945.

Aksjoner mot mekaniske verksteder

Pelle-gruppas var aktive det siste krigsåret 1944-45 og i november 1944 var det aksjoner rettet mot to mindre mekaniske verksteder i Oslo. En av de ansatte hos Olaf Fahres Mekaniske verksted i Chr. Krohgs gate 30 het Harald Ryller. Han hadde en stund hatt kontakt med Sollie gjennom John Schau i forsyningsapparatet, og tidligere på høsten hadde han fått instruksjon i bruk av sprengmidler sammen med en annen ved samme bedrift. På grunnlag av sitt detaljerte kjennskap til verkstedlokalene, fikk han laget en skisse som i sin tur ble diskutert med Schau for å finne ut hvor sprengstoffet skulle plasseres for å få størst mulig effekt.

Utpå kvelden den 3. november satte de planene ut i livet og gjennomførte en vellykket aksjon. Alle spesialmaskinene til å dreie kanonløp med ble ødelagt. Det er ikke kjent om det var flere enn disse to med på aksjonen.

En litt mer kuriøs aksjon fra Pelle-gruppas side var dagen etter på Levahn & Co Mekaniske verksted i Hedmarksgata 25 på Kampen. Da sabotørene forklarte for bedriftslederen at de skulle sprengte, begynte han å beklage seg over alt som ville gå tapt av tegninger og skisser. For ikke å gjøre unødvendig skade, hjalp karene bedriftens folk med å bære dette ut i sikkerhet. Det kom etter hvert fram at det også var lagret en del våpen, ammunisjon og noen hjemme-

lagde granater der. Dette fikk Pelle-gruppa med seg. Da alle de ansatte hadde fjernet seg ble lokalene sprengt kl. 15:19. Hva karene ikke visste, var at i tillegg til arbeid for tyskerne, drev bedriften også med produksjon av våpen for Milorg!

Aksjonene på Nylands Verksted og på Akers mek. Verksted.

Natten mellom 23. og 24. november 1944 ble Oslo havn ristet av en serie eksplosjoner. Sabotører hadde klart å plassere sprengladninger på flere skip ved Akers mek. Verksted og Nylands Verksted. Resultatet ble at seks skip ble enten senket eller så sterkt skadet at de ikke kom tilbake i drift for okkupanten. Skipene skulle brukes til transport av tyske soldater fra Norge til Vestfronten der det var sterkt behov for flere tyske soldater. 50 000 tonn dødvekt ble satt ut av spill for resten av krigen!

Her på Aker Brygge, hvor Akers Mek. Verksted lå under annen verdenskrig, har Pelle-gruppa fått et eget minnesmerke. Sverre Kokkin (88) og Reidar Formo (88) er de eneste som fikk oppleve å bli hedret for innsatsen. Foto: Rolf Øhman /Aftenposten.

M/S Troma—senere «Max Manus».

Det var et langt forarbeid fra Pelle-gruppas side for at disse aksjonene skulle kunne gjennomføres. 2 tonn med sprengstoff ble smuglet utenfra og inn til Oslo, først skjult i en kjeller på Majorstua og deretter smuglet inn på skipsverftene i matbokser og verktøyskrin med stor risiko og bli oppdaget av de tyske vaktene. Det er sagt at grunnen til Pelle-gruppas suksess sammenlignet med Max Manus og Linge-soldatene, var at det er mer effektivt å plassere sprengladninger om bord i skipene enn å bruke «limpets» utenpå skipsskroget. Sabotasjeaksjonen var så stor og betydelig at meldingen nådde Hitler i Berlin.

Kilder: Kilder: okkupasjonen.no, wikipedia, lokalhistoriewiki, Oslo Byleksikon, Thor Arne Barstad: Pelle-gruppa: sabotører på Østlandet, NKP: 1973: 50 år i kamp, Stein Pettersen: Skipssabotasje, Skipet – norsk skipsfartshistorisk tidsskrift om ms Max Manus tidligere Troma, Filmavisen NRK september 1946, Det siste vitnet NRK 2013

Mangel på anerkjennelse og trakassering etter krigen.

Den kalde krigen som dominerte årene etter andre verdenskrig gikk i Norge utover kommunistene. De ble erstatnings –fienden etter at nazismen ble overvunnet. Dette betydde for Pelle-gruppas medlemmer at de fikk liten eller ingen anerkjennelse for det de våget livet for under krigen. Kommunistene ble overvåket og opplevde overvåking, telefon-avlytting og til dels yrkesforbud. Ragnar Sollie-Pelle ble fulgt til og fra jobb hver dag. De som overvåket ham, var bevæpnet fordi politiet hevdet han var «farlig». Noe av dette blir tatt opp i en høring i Oslo om Pelle-gruppa vist i NRK-dokumentaren «Det siste vitnet» av Øystein Rakkenes og Morten Conradi.

Et resultat av ønsket om ikke å anerkjenne Pelle-gruppas betydning som sabotører skjedde i 1946 da M/S «Troma» ble hevet og Filmavisen i mars og april 1946 dekker hevingen og kommentatoren hevder at skipet ble senket av Max Manus. Det hevede skipet ble reparert og omdøpt «Max Manus». Max Manus hadde aldri senket «Troma», og hans gruppe under krigen senket og/eller skadet bare en fraksjon av den tonnasje Pelle-gruppa beviselig sto for!

I 2014 fikk de to gjenlevende medlemmene av Pelle-gruppa brev fra Forsvaret med en vurdering av dekorering for sin innsats under krigen. En dekorering som ikke ble akseptert - blant annet fordi aksjonene var «amatørmessig» gjennomført!

Fra Tøyen trafo-stasjon til Tøyen kulturhus

Industrihistorie i EGT-området.

Av: Tor Kubberud

Denne kraftfulle bygningen brukes i dag til kulturformål. Bygningen gir et middelaldersk, borg-lignende uttrykk, der den rager høyt over Tøyen-området, på kanten av Ensjø, vendt ut mot fjorden og byen.

Bygningen huser kunstneratelier og lokaler for scene-kunst. Huset inneholder ca. 30 atelie-
rer og er arbeidssted for kunstnere innen alle visuelle

teknikker inkludert tekstil, glass og keramiske fag. Tøyen TRAFO kunstnerhus eies og drives av Kulturretaten i Oslo kommune. Det er Oslos største kulturhus og ble opprettet i 1975 for å imøtekomme et sterkt stigende behov for nye atelie-
rer til kunstnere i Oslo. Fra starten var det 10 billedhuggeratelier, 6 maleratelier og et felles verksted for 4 tekstilkunstnere.

Bygget har rom i fem etasjer. I en hel etasje holder Oslo teatersenter til. I store lokaler kan de som driver teaterscenekunst leie seg inn for en dag, uke eller måned. De tilbyr også kurser og seminarer for alle aldersgrupper - inkludert barn og ungdom.

Den gamle transformatorstasjonen på Tøyen ble kon-

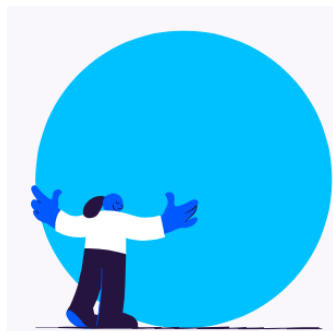

Tøyen trafo. Foto: Kulturretaten

struert i nyklassisk industristil i 1915. Driften opphørte på 1970-tallet og stasjonen ble fraflyttet. Bygningen ble pusset opp og rehabilitert med sikte på behovet for atelie-
rer for kunstnere.

Det er bygget en ny trafostasjon ved siden av den gamle. Et par hundre meter bortenfor ligger det nybygde Tøyenbadet.

Kilder: Oslo byleksikon og nettsiden TRAFO kulturhus.

Tipper du—eller prøver du vannersjansene i Lotto?

Hittil har medlemmene generert kr 2036,- i 2025 Gir du GRASROTANDELEN til historielaget blir det kanskje enda noen flere kroner på oss i år.

Husk at Andelen gis av Norsk Tipping og trekkes aldri fra din gevinst!

EGT har laget en fortelling om skolene— «Da klokka klang»

"DA KLOKKA KLANG"

Skolehistorien gjennom
300 år i historielagets område

Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

viste seg å være mer komplisert enn forventet og tiden gikk. Det var mange som ble kontaktet for videre arbeide, men ingen hadde kapasitet inntil et av våre egne medlemmer, Kjell Veivåg, i 2023 kom på banen. Han gikk rett på og skrev manus til boken vederlagsfritt. Han kalte det en fortelling og brukte det materialet som var samlet inn samtidig som han hentet inn nytt. Vi fikk ok fra bydelen for omdisponering av pengene slik at vi nå kunne faktisk skrive og ferdigstille boken.

Historielaget har hatt en prosjektgruppe som har satt sammen denne fortellingen. Vi har bygd på stoff fra Byarkivet og ellers fra bøker og artikler som er skrevet om skole og samfunn. Prosjektgruppen har vært ledet av Karin Arnesen og prosjektmedarbeidere har vært student Benedicte Cecilie Villars-Dahl og Kjell Veivåg. Han var i en rekke år knyttet til NKS-Gruppen, i dag Høyskolen Kristiania, som inspektør, rektor og direktør for undervisning. Dessuten var han byråd for Skole og Kultur i årene 2001 til 2004, og nestleder i Kultur- og utdanningskomiteen i bystyret fra 2007 til 2011. Styret og medlemmer i historielaget har også bidratt i arbeidet og Skolemuseet i Oslo har bidratt med bilder.

Vårt formål med denne fortellingen er å stimulere til interesse for lokalhistorien. Det er en nær sammenheng mellom utviklingen av skolen og samfunnet ellers. Vi håper at alle som er født i vår del av byen, el-

ler som har flyttet hit, vil finne stoff som interesserer. Vil du vite mer er litteraturlisten bakerst i boken lang.

Dette ble historielagets første store trykksakprosjekt. Det startet allerede i mars 2021 hvor vi søkte Bydel Gamle Oslo om midler til et forprosjekt for innsamling av kildemateriale om skoler i vårt område og så langt tilbake som mulig. Vi fikk bevilget kr. 30 000, men arbeidet

ler som har flyttet hit, vil finne stoff som interesserer. Vil du vite mer er litteraturlisten bakerst i boken lang.

Ved hjelp egne midler og økonomisk bidrag fra Bydel Gamle Oslo, Høyskolen Kristiania og et privat bidrag fra Dickie Schibbye klarte vi å gjennomføre dette prosjektet og ferdigstille boken høsten 2024. Dette falt sammen med at vi dette året også kunne feire vårt lille 5-års jubileum. Styret besluttet da at boken kunne være en fin jubileumsgave til alle våre medlemmer.

Det har gått med mange timer i dette arbeidet og vi skylder Kjell Veivåg en takk for at han, prosjektgruppa og alle som ellers har bidratt, påtok seg og gjennomførte prosjektet.

Det har inspirert til å samle ytterligere historisk stoff, som vi for øvrig er i gang med, til flere fortellinger om betydningen av bl.a. idrett og industribedrifter i EGT-områdene.

Kjell Veivåg. Foto: Karin Arnesen.

Boken tar for seg både lokalhisto-

rien og norsk skolehistorie generelt gjennom 300 år. De 4 skolene, Hersleb, Lakkegata, Tøyen og Vahl skole har fått spesiell omtale og det har også blitt plass til intervjuer av rektorene der pr. 2024. Boken er også rikt illustrert.

Det ble laget 300 eksemplarer og vi har bare noen få bøker igjen. Dersom du vil kjøpe et eksemplar er det mulig enten på et av medlemsmøtene våre eller du tar bare kontakt med noen i styret.

Vi takker alle som har bidratt til dette prosjektet som riktignok har vært arbeidskrevende, men svært lærerikt og morsomt.

Karin Arnesen, nestleder

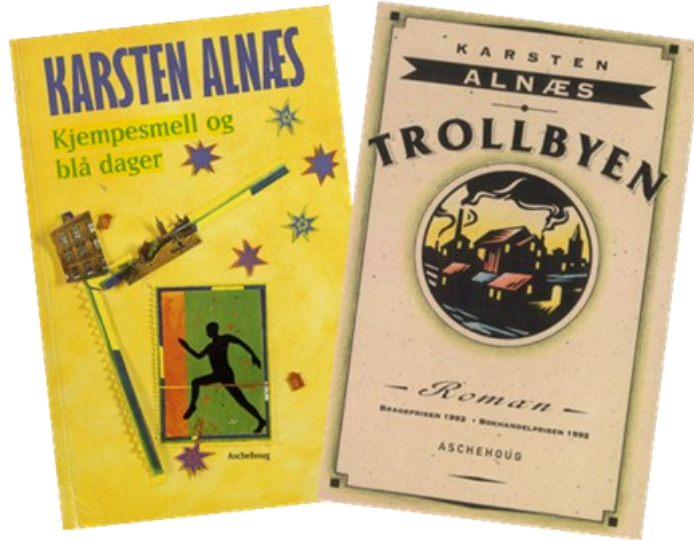
Karins tips

Han bodde i og skrev om EGT-områdene.

Forfatter Karsten Alnæs snakket varmt om sine 5 år på Vahls skole på medlemsmøtet i mai. Jeg fikk lyst til å lese meg litt opp på hans bøker og for 2 av dem er handlingen lagt til historielagets områder. Dette var virkelig artig lesning som kryr av kjente gater og steder. Særlig anbefaler jeg to av dem,

«Kjempesmell og blå dager» ble utgitt i 1981

Hovedpersonen Gunder vokser opp i Sigurds gate (liksom Alnæs selv) og oppdager at han har løpetalent. Han har en søster som er skoleflink og foreldre som strever. Det er fødsel og død, triumfer og nederlag og det utspiller seg på østkanten i et område som den gang ble kalt Nedre Kampen, men som vi i dag regner som del av Tøyen. Beboerne skildres fargerikt og intenst og språket er slik det var i Sigurdsgate. Historien utspiller seg i tiden etter krigen og til tiden da utflyttingen til drabantbyene tok fart på 1950-tallet.

«Trollbyen» ble utgitt i 1992

Historien er lagt til Oslo på begynnelsen av 1900-tallet. Anna er ung jente som kommer fra Sørlandet til Kristiania. Får huspost hos en velstående familie i Rid-

dervoldsgate, blir gravid ved sønnen i huset og ender på østkanten. Havner i en underverden som de færreste i byen kjenner til. Det blir dramatisk og foregår på Grønland, Grünerløkka, Kampen, Vålerenga, Tøyen og i Gamlebyen. Her males et bilde av byen som en pulserende, men samtidig trollbindende arena for utrolig menneskelige mø-

ter. En skikkelig røverhistorie.

Flott sommerlektyre, og jeg ser du kan kjøpe bøkene brukt for kr 25 pluss frakt og oppover, låne på Deichman, laste ned på lesebrett, høre på øret eller kjøpe ny i en bokhandel. Du kan glede deg!

Redaktørskifte i Historiesus

Arne Danielsen bør være kjent for Historiebrevets lesere. Nå har han overtatt som 1. redaktør av Historiesus og arbeidet med 2025-utgaven er i full gang.

Jørn-Kr. Jørgensen - som har vært redaktør i fem år - takker for seg, men fortsetter som 2. redaktør og teknisk redaktør. Og tar vi ikke feil, vil han også glimte til med en og annen artikkel.

Arne og Jørn har tidligere bl.a. vært redaktører for ATOMPOSTEN, skoleavisa på Hersleb ungdomsskole, og gleder seg til å fortsette med Historiesus. Fortsatt vil det bli «sus» over det!

Historiesus 2025 kommer i god tid før jul, og vil bli DET bladet du i år skal ha på salongbordet julaften. Det er bare å glede seg.

1. og 2. redaktør for Historiesus. Arne Danielsen og Jørn-Kr. Jørgensen.

Referat fra medlemsmøte på Vahl skole 15.mai 2025

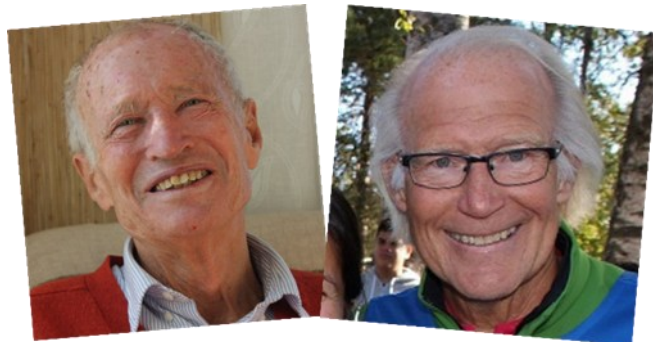
Det var plass til 50 personer på personalrommet i 4. etg. - og så mange ble vi også denne kvelden.

Karsten Alnæs (forfatter og historiker) gikk på Vahl på 1950-tallet og fortalte om sine 5 år der. Det var ikke så vanlig å ta artium den gangen og han ble den eneste fra sin folkeskoleklasse som gjorde det. Han fortalte historier om lærerne, fra tiden i Frysja, gymnas-samfunnet, politisk aktivitet, skoleturer og idrettsstevner.

Vi anbefaler alle å lese kapitelet om Vahl i skoleboka vi har laget – «Da klokka klang». Har du den ikke kan du lese den på hjemmesiden vår. Se under Lokalhistorie/Diverse.

Hans-Petter Aas (sittet i bystyret, utdannet revisor og mangeårig styreleder i Oslo og Omlands Friluftsråd).

Vahl skole hadde på 1950- og 60-tallet et svært aktivt idrettsmiljø og mange elever som ble store idrettsstjerner. Han fortalte om mange og det var tydelig at forsamlingen kjente eller hadde hørt om de fleste av dem.

Karsten Alnæs til v. og Hans-Petter Aas til h.

Referat fra Gråbein-vandring 10.juni 2025.

Til tross for usikker værmelding var vi nær 50 deltagere som startet i «Ulvehiet», Urtegata 36. Dette var det første av de såkalte Gråbein-prosjektene som Ole «Gråbein» Olsen bygde i 1885-86. Vi fikk anledning til å komme inn og se oss omkring. Neste stopp var på Rudolf Nilsens plass hvor fortellingen om Heimdalsgata 26, ofte kalt «Nr. 13» etter hans dikt ble fortalt. Men vi fikk også komme inn i de to Gråbeinkvartalene som ligger mellom Sars gata og Lakkegata hvor vi også fikk besøke en leilighet. Og etter omvisningen endte noen opp på Gråbein Bar.

Vi anbefaler at du leser de fulle referatet på historielagets hjemmeside.

Anne-Kristine Kronborg forteller i Gråbein-kvartalet Sarsgata/Jens Bjelkes gate/Lakkegata.

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/> Facebook: <https://www.facebook.com/EGTHistorie>

EGTHistorie

